

H I T E L

NEMZETPOLITIKAI SZEMLE

1944. MÁRCIUS

IX. ÉVF. 3. SZÁM

KOSSUTH

A MULTSZÁZADI magyar politika legjellemzőbb ellentétének sokan Kossuth és Széchenyi ellentétét tartják. Mi ennél is jellemzőbbnek látjuk a hatvanas években Kossuth és Deák között a kiegyezés kérdésében lezajlott vitát. A nemzet az ő vitájuk során szakadt két pártra, a kiegyezés és a függetlenség híveire. E két párt küzdelme szabta meg a magyar politikát két nemzedéken át, a kiegyezéstől az összeomlásig, 1867-től 1918-ig.

Kossuth és Deák nemzetközi elhelyezkedésünk kérdésében nem értettek egyet.

Deák Ferenc ki akarta egyenlíteni Magyarország évszázados ellentéteit a dinasztiaival és Ausztriával. A kiegyezés során lemondott a magyar szuverenitás teljességéről. A legfőbb állami jogot, a külügyi döntés jogait átengedte a dinasztíának. Tette ezt öntudatosan, tette ezt azért, mert Magyarország érdekeit azonosnak tartotta a dinasztia és Ausztria érdekeivel. Meggyőződése szerint, a régi ellentétek kiegyenlítésével Magyarország fennmaradásának, biztonságának, Ausztriában egyszersmindenkorra erős szövetségest szerzett.

Kossuthnak más volt a véleménye.

Ő Ausztria jövőjében nem bízott. A történelem Ausztriát osztrák, cseh, lengyel és olasz államokból alakította ki. Kossuth úgy látta, hogy a dinasztia közössége e különböző elemeket a modern Európában nem tudja összetartani. Ausztria felbomlását elkerülhetetlen történelmi szükségességnek érezte. Hibának tartotta Magyarország sorsát hozzákapcsolni a bomlásra ítélt Ausztria sorsához. „Erő helyett gyengeséggel szövetkeztünk” – mondotta.

Azt akarta, hogy amikor az anakronisztikussá vált Ausztria fel fog bomlani, Európa Magyarországot ne a birodalom támaszánaként, hanem annak ellenfeleként vegye számba. Ma, szinte megdöbbenően hat a kiegyezési tárgyalások idején az Ausztria felosztására vezető háborúról mondott jóslata. Azt írja: „Mi nem mint osztrák ellenségek, hanem mint osztrák bűnrészesek fogunk számba vétetni. Magyar légióról többé nem lesz szó, hanem lesz szó cseh, horvát, szerb, oláh légióról... Ha Ausztria legyőzetik... a szerte omló romok súlya Magyarországot is eltemeti, mert a szétbomlásnál mi nem mint önálló tényezők jelenendünk meg, kikkel számolni kell, hanem mint préda, amellyel a győztesek szabadon rendelkeznek.”

Ezért ragaszkodott az állami szuverenitás teljességéhez a szabad külügyi állásfoglalás jogának fenntartásához, ezért ellenezte a kiegyezést.

Ez volt Deák és Kossuth nagy vitájának a lényege.

Deák az európai hatalmak többségének a monarchia fennmaradásához fűződő érdekeire számított. A Habsburgok birodalma nem egyfajú, egynyelvű nemzetet foglalt össze, mint Franciaország, Anglia, Olaszország vagy Németország. A birodalom különböző fajok és országok tarka mozaikja volt. Egységének nem voltak természetes belső okai, az európai egyensúlynak azonban ez az egység mégis hasznos szolgálatot tett. A hatalmak többsége attól tartott, hogy ha a birodalom egysége megszűnik, Lengyelország tragédiája ezen a területen is megismétlődik, ez a terület is a szomszédos nagyhatalmak uralma alá kerül. A monarchia szláv lakossága miatt különösen Oroszországgal kapcsolatban látszott közelinek e veszély. A történelmileg kialakult egyensúlynak ilyen megbomlása nem volt kívánatos. Ez volt Ausztria legfőbb erőssége. Ezt a helyzetet fejezi ki a szellemes francia mondás: „Ha Ausztria nem volna, fel kellene találni”.

Mindezzel tisztában volt Kossuth is. Bár biztosra vette, hogy a birodalom belső gyengesége miatt az európai érdekek támogatása ellenére is szétesik, az új rendezésre vonatkozó terveiben számolt ez érdekekkel.

Az idegen uralom századai alatt e terület minden ősi államában megszaporodtak a nemzetiségek. A kérdés rendezése mindenütt elkerülhetetlen lett. Kossuth azonban e kérdés megoldásánál soha sem akart túlmenni a nemzetiségek közjogi, de területek feletti önkormányzatának a gondolatánál. Sohasem akarta emiatt megváltoztatni a történelmi határokat, sohasem akart emiatt új államokat alapítani.

Tudta, hogy e területen a nemzetiségi elv doktriner alkalmazása a nacionalista civakodás intézményesítéséhez vezet, Tudta, hogy e civakodás nemcsak a kisépek megmaradását veszélyezteti, hanem általános európai érdekeket is sért. Tudta, hogy *az európai nyugalom, béke és egyensúly érdekei a birodalom helyén féltetlenül egységes politikát folytató államok alakítását kívánják meg. Az itt élő nemzetek egységének éppen ezért csak új formát kívánt adni, de nem akarta megszüntetni magát az egységet.*

Kossuth a habsburgi birodalmat a dinasztia uralma előtt itt kialakult történelmi államok önkéntes együttműködésével akarta helyettesíteni.

Keleteurópa e részének három ősi állama volt, a történelmi Magyarország, a történelmi Lengyelország és a történelmi Csehország.

Kossuth e terület önállóságának megmentésére, ez önállóságnak Európa általános érdekeibe való bekapcsolására, e három állam együttműködésében látta a legbiztosabb lehetőséget.

E három állam területileg összefügg, s magában foglalja a keleteurópai törmeléknépek zónájának legnagyobb és legfontosabb részét. Megromlott nemzetiségi viszonyai miatt mindhárom államnak ugyanolyan belső problémákkal kell megküzdenie. Közös volt a multjuk és közös volt európai helyzetük is.

Ez államokat saját érdekeik utalták közös politikára. Kossuth

bízott abban, hogy ezt mind a hárman fel is ismerik, s együttesen át tudják majd venni a Habsburgok birodalmának európai szerepét.

A lengyelek történelmük során sokszor tettek tanúságot az öncélúsághoz való ragaszkodásukról.

A csehéknél már akkor is jelentkeztek pánszláv törekvések, Kossuthnak azonban az volt a véleménye, hogy a történelmi kis szláv népeket függetlenségük elvesztése hajtja a pánszlávizmus karjai közé. Bízott abban, hogy ha Csehország történelmi önállóságát *már akkor* helyreállítják, a pánszláv irány szolgálata helyett Husz népe is visszatér a dunai függetlenség védelmének ősi hagyományaihoz. Nehéz volna ma megmondani, vajjon ha annakidején Kossuth eszméi győznek, a csehek elkerülték volna-e *mostani*, pánszláv irányú fejlődésüket?

A három történelmi állam közül Kossuth szívéhez természetesen saját országa állott legközelebb. Mégis, hű tolmácsa volt valamennyi keleteurópai kis nemzet szabadságtörekvésének.

A lengyelekről így ír:

„Én, amióta csak eszemet tudom, mindig hő rokonszenvet éreztem a hős mártír lengyel nemzet iránt, melyhez minket magyarokat a minden érző kebellem közös részvéten kívül, a multnak annyi emléke, s a jövőnek életbevágó érdekközössége testvéries kapcsolattal csatol. Jövendőt mondok, mert én nem hiszem, hogy a lengyel kérdést az idők nyomása eltemetheti. Nemzetet, mely annyi időn át annyi balszerencse közt úgy fennt tudta tartani a haza kultuszát, nemzetet, mely úgy ellent tudott állani úgy a rettegetésnek, mint a csábításoknak, nemzetet, mely annyszor megmutatta, hogy mennyire kész vértanúsággal is tiltakozni jogai elavulásának feltevése ellen, nemzetet, mely annyszor bebizonyítá, hogy ha őt felkoncolják is, nem bírják megölni: egy ilyen nemzetet sem az életrehivatott nemzetek lajstromából erőszakkal kitörölni, sem történelmi egyéniségéből kivetköztetni nem lehet. A lengyel nemzet »resurget«. Hömpölyög az idők árja jó és gonosz felett egyaránt; a történelem logikájának óralapján a percek emberöltők által, lehet, századok által jeleztetnek, de jeleztetnek, s az óra ütni fog, mely a lengyel nemzetnek a diadalmas feltámadás igazságát kiszolgáltatja. Irtóztató bünt követett el Európa a lengyel nemzetten, sínylette is és sínlyli is bűnének nyomását, de meg vagyon írva, hogy a rablás bűne nem bocsáttatik meg, hacsak az elrablott vissza nem adatik. »Resurget«, mert van Isten, resurget, mert a lengyel nemzet feltámadására Európa szabadságának szüksége van.”

Csehországról azt mondja:

„Csehországnak a történelmi jog szempontjából is szint annyi joga van magát külön autonóm államnak tekinteni, mint Magyarországnak... Csehország ugyanazon időben, ugyanazon módon került az osztrák ház uralkodása alá, mint Magyarország, szabad választással és kétoldalú kötés alapján, mely az ország jogainak épségben tartását tulajdon azon szavakkal kikötötte, mint Magyarországon. Igaz, Csehország tömérdek jogsértést s végtelen szenvedést kapott osztályrészül az osztrák háztól: még ha lehet többet, mint mi; görcsös borzalom foglalja el az ember szívét, ha vissza-

emlékezik, hogy mit szenvedett Csehország ama »kegyes áhítatos« II. Ferdinánd alatt, kinek vallásossága – »az Isten nagyobb dicsőségére« – 10 millió ember életébe került, és ki, midőn (hogy Mentzel szavaival éljünk) »mint egy hiéna csont és rothadás közt mult ki«, nem hagyott többet 780.000 lakosnál azon Csehországban, melynek midőn felette uralkodni kezdett, három milliónál több lakosa volt. Hanem mi nem gondoljuk, hogy a fehérhegyi csata folytán Magyarország a »vervirkolás« istentelen tanának Csehországra alkalmazását helyeselhesse, midőn annak a világosi áruslás folytán magunkra alkalmazását oly dicséretes eréllyel ellenezte.”

Kossuth Kelet-Európa új rendjét a három történelmi állam önállóságának helyreállításával akarta megszervezni, de feltétlenül szükségesnek tartotta beilleszteni e rendszerbe a Magyarországtól délre elhelyezkedett fiatal balkáni nemzetek friss államait is.

Nagyra értékelte a délszlávokat.

Horvátországot épp úgy történelmileg kifejlett öntudatú államnak tartotta, mint Magyarországot. Kész volt arra is, hogy ha a horvátok ki akarnának válni a közel nyolc százados magyar kapcsolatból, azt tudomásul vegye.

A szerbekről azt írta:

„Szerbia nemcsak állami függetlenségre, hanem arra is hivatva érzi magát, hogy a török birodalom szláv népei körében egy terjedtebb tömörülésnek magkövét képezze. S valóban, a geographiai fekvés s a nyelv, írásmód, vallás és történelmi közösség, kapcsolatban a szerb nemzet pezsgő fiatal erejével, s már elért függetlensége előnyeivel, e hivatást igazolni látszanak. Nem ismeri a helyzetet, aki azt állítja, hogy a szerbek orosz érzelműek. Szerbia teljességgel nem vágyik saját nemzetiségét felolvasztani. Csak egyetlen dolog van a világon, ami Szerbiát az orosz karjaiba vethetné, s ez: az osztráktól függés veszélye. Ez az, amitől Szerbia mindennek felett irtózik. Irtózik elannyira, hogy készebb volna a török vazallusa maradni, készebb volna orosz, készebb akármivé lenni e világon, mint abban megnyugodni, hogy az osztrák vontató köteleire kerüljön. Szerbia független jövője feltételének tekinti azt, hogy szomszédságából az osztrák hatalom elszoríttassék. És ebben fekszik a kapocs Szerbia nemzeti érdekei, s Magyarország független törekvései között.”

Kossuth a viszonylag kicsiny magyar-szerb súrlódási felületet e hatalmasabb érdekekkel összecsiszolhatónak látta, aminthogy azok valóban össze is csiszolhatók.

S ma is érvényes a tétel, hogy Románia független fennmaradását csak az egész dunai táj önállóságának megmaradása biztosíthatja. Kossuth feltételezte, hogy ezt a románok is belátják, s alkalmazkodni fognak a történelmi államok rendszeréhez. Ha ezt nem teszik: politikájuk saját önállóságukat is legalább annyira veszélyezteti, mint szomszédaikét.

Ez volt a kossuthi koncepció.

Ez a magja híressé vált dunakonfederációs eszméjének is. Az annyit emlegetett és vitatott eszme lényege tehát: *a történelmi*

államok szabad együttműködése, kiegészítve a Balkán fiatal népeinek új államaival.

Kossuth a magyar ügyet beillesztette a keleteurópai kisépek zónájának általános érdekeibe, s nemcsak a magyarság, hanem valamennyi keleteurópai kis nemzet szabadságának közös hőse lett.

Kossuthot kortársai nem értették meg. Élete ezért volt tragikus. Tragédiája azonban halála után is folytatódott. A rend, amely ellen egész életében harcolt, negyedszázaddal halála után összeomlott, de Páris környékén nem gondoskodtak a régi rend helyébe új rend, a régi egység helyébe új egység megszervezéséről. Az „új Európa” is nélküle, eszméi nélkül született meg.

Vajjon Kossuth a történelemnek örökre tragikus hőse marad-e, vagy eljön végre az a kor, melyben az ő eszméi győznek?

A nagy halott ötven éve pihen a kerepesi temetőben.

Vajjon a sors ez évforduló táján, a szívének oly drága kis nemzeteket az ő megtagadásáért büntetni készül-e, vagy születőben van a kossuthi világ: a szabad és megbékélt Keleteurópa?

BODOR GYÖRGY